

185. Hajdúdorog, Szállásföld Közép

(Hajdú-Bihar megye) LT, Sza, Á

Az M3 autópálya építése előtt 2005 folyamán megelőző feltárást folytattunk a város ÉK-i határában, az épülő autópálya 210+800–211+030 km közötti szakaszán. Összesen kb. 15 000 m² területen végeztünk régészeti feltárást.

A lelőhely K–Ny irányú, intenzív, a terület K-i részén sűrűbbek az objektumok, a Ny-i részén megjelentek az árkok, árokrendszerek. Összesen 841 objektumot tártunk fel.

Az ásatás alkalmával őskori, szarmata kori (római császárkor, Kr. u. 2–5. sz.) és Árpád-kori objektumok kerültek napvilágra. Az őskori gödrök – melyek a lelőhely K-i részén helyezkedtek el, közepes mélységűek, kör alakúak voltak és átmérőjük kb. 1–1,5 m között változott. Leletanyaguk edénytöredék, állatcsont és egy üvegkarperec-darab volt. A nagyszámú gödrök, árkok, kemencék, kutak mellett tizenegy épület maradványát sikerült részben vagy teljesen feltárni.

Az épületek szerkezete minden esetben hasonló volt, különbség csak elhelyezkedésükben jelentkezett. Míg az É-i részen előkerült házak magányosan álltak, addig a déli részen egymás mellett. A lakóházak, amiket feltártunk, hasonlóak, mint az ebből a korszakból származók. Formájuk négyzet vagy téglalap alakú, alapterületük kb. 3–4×4–5 m. A tetőt tartó cölöpök lyukai a falak mentén találhatóak, több esetben jól meg lehetett figyelni a szelemengerendát tartó cölöpök nagyobb méretű gödreit. Kemence nyomát csak egy esetben tudtuk megfigyelni, mely az épület DNy-i sarkában helyezkedett el, de több esetben a padlón jól megfigyelhetők voltak a nyílt tűzhelyek erősen kiégett nyomai, néhány esetben a lakóház közepén döngölt padlóréteget észleltünk. A padlóréteg alatt néhány esetben nagy mennyiségű változó méretű karólyuk került elő.

A házak betöltésében kevés leletanyagot találtunk: edénytöredék, állatcsont-, patics-, malomkő-darabok és egy vasfibulatöredék. Két kivétel volt az épületek közül, melyek felépítésükben hasonlóak, mint az előbb említettek, de nagyságuk 4×7 m. Valószínűleg műhelyek, esetleg közösségi házak lehettek. Az egyik nagyméretű épület felszínén omladék került elő, a ház bontása során több esetben égésnyomokat észleltünk, ami valószínűsíti az épület leégését. Ugyanebben a házban nyolc cölöphelyet figyeltünk meg, míg a másik nagyméretű házban csak egy szelemengerendát tartó gödröt találtunk.

Az objektumok legnagyobb része méhkas alakú gödör, melyek általában 1–2 m átmérőjűek és 0,4–2 m mélyek. Néhány gödör alján vörös, átégett réteg található, ezekben az objektumokban az állatcsontok aránya megnőtt. A lelőhely Ny-i részén néhány gödörben nagy mennyiségű vassalakat találtunk.

A településen nyolc kutat tártunk fel. A lelőhely K-i részén hat, míg kettő a közepén helyezkedett el. Szerkezetük hasonló, kör keresztmetszetű, függőleges falú kútszerkezet. Feltárásuk során 2,5–3 m mélységben meg-

jelent a talajvíz. Leletanyaguk a tipikus szarmata kori „háztartási” hulladék: állatcsont- és edénytöredékek, tapasztásdarabok. Egyetlen esetben kutyacsontvázat találtunk a közepén lévő kutak egyikében.

A szabadtéri kemencék a lelőhely K-i és Ny-i szélén helyezkedtek el. Platnijukat és előterüket találtuk meg, felmenő boltozatukból 20–25 cm-es rész maradt meg. Összesen kilenc darabot találtunk, platnijuk patkó alakú és kerek, átmerőjük 1–1,3 m volt. Egyetlen egy különbözik a többitől, mely földbe ásott volt.

A települést Ny-ról határoló árokrendszerek között csak méretbeli különbség volt. Az elválasztó árkok két-három egymás mellett párhuzamosan futó, többszörösen tagolt ágból álltak és néhol valamelyik irányban lejtettek, így vízelvezetésre is szolgáltak. Bár cölöplyukat csak egy-két esetben találtunk, minden bizonnyal valamilyen kerítés vagy sövény alapjait képezték. Több helyen is keresztelték, illetve metszették egymást, de betöltésüket és egymáshoz való viszonyukat figyelembe véve állíthatjuk, hogy egységes és egyidejű rendszert alkottak. Az egymás mellett párhuzamosan futó ágak valószínűleg a többszöri megújítások nyomai, de a gépi humuszosítás miatt csak az árkok legalja maradt fenn, így egymáshoz való időrendjük meghatározhatatlan. Az árkokban igen kevés leletet találtunk. A néhány állatcsont és edénytöredék igazolja, hogy a településsel egykorúak.

A lelőhely ÉK-i részén egy Kr. u. 4–5. századi magányos sírt találtunk, melynek déli részét egy sekély árok metszette. A négyzetes alakú, lekerekített sarkú sírgödörben egy közepes megtartású, kb. 170 cm hosszú, nyújtott férficsontváza feküdt. Mellékletei: a koponya jobb oldalán egy 15 cm magas, vörösesbarna színű, finom kidolgozású, korongolt edény, a jobb combcsont mellett egy 21 cm hosszú vaskés, mindkét medencén egy-egy bronzszegecs. Koporsó nyomát nem észleltük, viszont a csontváza helyzetéből megállapítható, hogy lepelbe csavarták a halottat.

A lelőhely déli részén egy nagyméretű gödör betöltésében félig zsugorított, jobb oldalán elhelyezkedő, melléklet nélküli, női csontváza találtunk.

Az előkerült leletanyag zömét állatcsontok, edénytöredékek és tapasztásdarabok teszik ki. A kerámia legnagyobb részét a különböző méretű fazekak töredékei jelentették, melyek nagy része kézi korongon készült, homokkal soványítva. Három egész kerámia került elő, mindegyik egy-egy gödörből. Az egyik 15–20 cm magas, 25 cm átmérőjű, szürkésfekete színű, egyenes peremű, talpas tálka. A másik kettő barnásfekete színű, enyhén kihajló peremű, váza alakú edény (méretük 20, illetve 40 cm).

A lelőhelyen ezüst és bronz pénzermét találtunk, négy darab a felszínen szórványként, egy viszont egy gödörből került elő. Mindegyik a késő római császárkorból származik. (Hadrianus, Antonius Pius, Probus) Az érmék közül kettőt átfúrt lyukkal találtunk.

A lelőhely É-i részén néhány gödörből és egy szabadtéri kemence platnijából Árpád-kori edénytöredé-

kek kerültek elő. A kemence majdnem teljes épségben megmaradt, patkó alakú, 55×80 cm méretű, a palástja 50 cm magasan megmaradt.

KOLOZSI BARBARA

186. Hajdúdorog, Szállásföld közép, templomdomb
(Hajdú-Bihar megye) Á

2005 tavaszán befejeződött a templom körüli temető feltárása az M3 autópálya 53. sz. lelőhelyén. Ebben az évben 115 sírt bontottunk ki, ezzel a temető sírjainak száma 1215-re emelkedett. Így Magyarországon elsőként itt sikerült teljes egészében feltárnunk egy Árpád-kori templom körüli temetőt. Az újonnan előkerült temetkezések egyikéből ismét napvilágot látott egy II. András-érem, ami azt igazolja, hogy a falu és a templom minden bizonnyal a tatárjáráskor pusztult el.

Munkatársak az SZTE Régészeti tanszékének hallgatói voltak.

FODOR LÁSZLÓ

187. Hajdúnánás, Domb-szegi-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) U, Á

Az M3 autópálya építkezési munkálatainak ellenőrzése során a 196+200 és a 196+340 km-szelvények között bukkanunk a 39/A jelű lelőhelyre, amely egy alacsony, Ny-K-i irányú kiemelkedésen húzódik, és Ny-i irányban túlnyúlik a nyomvonalon. Tényleges nagyságát nem tudtuk megbecsülni.

A leletmentés 2005. szeptember 8–23. között a töltésalap szélességében zajlott. Az 5964 m²-nyi felületen 29 objektum került elő. Ezek egy, a neolitikum középső szakaszának végéről, a szakálháti kultúra idejéből származó kis tanyaszerű településhez tartoztak. Lakóépület nyomára nem bukkanunk. A gödrök között előkerült egy zsugorított, melléklet nélküli, K-Ny-i tájolású temetkezés is, a halott fejénél okkerfestés nyomaival. A lelőhely kerámiaanyagában a környező régiók egykorú művelődéseinek (esztári csoport, bükki kultúra) hatása igen erős.

Megtaláltuk még egy 20. századi tanya szemetesgödreinek maradványait. A lehumuszolt felszínen Árpád-kori kerámatöredékek is előkerültek, de ilyen korú objektumot nem találtunk.

SZABÓ GÁBOR – SEBŐK KATALIN

188. Hajdúnánás, Eszlári út

(Hajdú-Bihar megye) U, Kö

2005 nyarán folytattuk a feltárásokat az M3 autópálya útkorrekciója által érintett 45. sz. lelőhelyen, 11 130 m²-nyi felületen, mely a 2004. évi ásatási helyszínhez É-i ill. D-i irányból csatlakozott. Ebben az évben 92 objektumot tártunk fel, melyhez 134 stratigráfiai egységet rendeltünk. A korábbi már ismert telepjelenségek folytatódottak az új felszíneken is.

Az *újkőkori* település nagyméretű agyagkitermelő gödrei, kisebb élelemtároló gödrei kerültek elő, bár intenzívebb megtelepedést inkább az É-i részen figyeltünk meg. Az előkerült leletanyag a középső neolitikus alföldi vonaldíszes kerámia kultúrájának bükki és esztári csoportjára jellemző. Kibontottunk további 8 sírt is, melyek mindegyike Ny-K tájolású, zsugorított helyzetű, rossz megtartású, melléklet nélkül eltemetett vázat rejtett. Ugyancsak folytatódottak az árokrendszerek is: a sekély, szabálytalan körvonalú, enyhén ívelten futó, a települést K-ról és Ny-ról övező árkok bizonyosan neolitikus korúak, míg a feltárási terület Ny-i szélén végigfutó, megközelítőleg É-D irányú, több száz méter hosszú, mélyebb, kettős-hármas tagolású árok középkori, a belőle előkerült két ép (alsó és felső) malomkő alapján.

Munkatársak: Ligner Jácint és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

ANDERS ALEXANDRA – RACZKY PÁL –
NAGY EMESE GYÖNGYVÉR

189. Hajdúnánás, Eszlári út

(Hajdú-Bihar megye) Á

Az M3 autópálya 45/A jelzésű lelőhelyének feltárása 2005. szeptember-október folyamán a 203+700–203+800 útszelvények között, a töltésalap szélességében befejeződött. A feltárt terület nagysága összesen 4656 m².

A lelőhelyen 63 objektumot különítettünk el, melyek egy az Árpád-korból származó település részletét alkotják: az árkok, gödrök, szabadtéri kemencék, a hozzájuk tartozó hamusgödrök és néhány cölöphely, melyek valamilyen felszíni építmény nyomai.

A 16 szabadtéri kemence a lelőhely közepén és K-i szélén sűrűsödött. Szájuk általában K-re nézett, de néhány esetben Ny-ra. Általában tartozott az objektumhoz hamusgödör, aminek nagysága 1–3 m között változott és kerek vagy ovális alakú volt; különböző helyeken cölöplyukat észleltünk a hamusgödör alján, melyek valószínűleg valamilyen tetőszerkezetet tarthattak. Felmenő boltozatukból jó esetben 20–25 cm-es rész maradt meg. A platnijuk patkó alakú és kerek, átmérőjük 1–1,3 m volt. A kemenceplatnik alatt a legtöbb esetben kerámatöredék-réteget találtunk. Egyetlen kemence különbözött a többitől, mely földbe ásott volt.

A településrészletet Ny-ról és D-ről árokrendszer határolta, mely vízelvezetésre is szolgált. Bár cölöplyukat csak egy-két esetben találtunk, minden bizonnyal valamilyen kerítés vagy sövény alapjait képezték. Több helyen is keresztezték, illetve metszették egymást, de betöltésüket és egymáshoz való viszonyukat figyelembe véve állíthatjuk, hogy egységes és egyidejű rendszert alkottak. Egyetlen egy esetben tűzhely nyomát észleltük az egyik árok alján. Az árkokban talált néhány állatcsont és edénytöredék igazolja, hogy a településsel egykorúak.

Az előkerült leletanyag zöme állatcsont, edénytöredékek és tapasztásdarabok. A kerámia legnagyobb részét a különböző méretű fazekak és cserépbogrács töre-